

OBOGATIL IN ZADOLŽIL NAS JE SOCIOLOG AKADEMIK VELJKO RUS

Posloveli smo se od velike osebnosti, sociologa in filozofa, raziskovalca in misleca, družbeno angažiranega Slovenca in svetovljana, kritično in uporniško samosvojega človeka, ki je s svojim osebnim zgledom postal simbol nasprotovanja ideološkim, prostorskim in časovnim omejenostim družbene in političnega okolja, v katerem je živel in profesionalno deloval.

Veljko Rus se je rodil 8. decembra 1929 v Višnji Gori, kjer je kot sodnik služboval njegov oče. Osnovno šolo in gimnazijo je obiskoval v Ljubljani. Uporništvo je pokazal že med italijansko okupacijo, ko je bojkotiral fašistični »rimski pozdrav«. Zaradi tega so ga izključili iz klasične gimnazije v Ljubljani. Leta 1943 se je pridružil očetu v Beli krajini in postal partizanski stražar in kurir. Po vojni je študiral filozofijo na Filozofski fakulteti v Beogradu, kjer je leta 1953 tudi diplomiral. Kot asistent se je zaposlil na Katedri za filozofijo Filozofske fakultete v Ljubljani in opravljal delo asistenta pri prof. Sodnikovi, prof. Seliškarju in prof. Zihlerlu. V šolskem letu 1957/58 je bil na specializaciji v Poitiersu in v Parizu, kjer je dokončal svojo doktorsko tezo z naslovom *Gnoseološki pomen Marxovih tez o Feuerbachu*. Po vrnitvi iz Pariza je moral zapustiti položaj asistenta, komisija za zagovor doktorske teze pa je bila razpuščena. Razlog za to je bilo njegovo razhajanje z Zihlerlovim razumevanjem zgodovinskega materializma oziroma nasprotovanje njegovi prisposobi, po kateri se družbena bit zrcali v družbeni zavesti, tako kot se Blejski grad zrcali v jezeru. Takšen DIAMAT-ovski mehanicizem je kasneje doživel poraz na srečanju jugoslovanskih sociologov in filozofov na Bledu, kar je odprlo pot izkustveno zasnovani sociologiji v tedanji Jugoslaviji.

Leta 1960 se je zaposlil na Zavodu za organizacijo dela v Kranju, kjer je pripomogel k ustanovitvi Višje kadrovske šole. Na tej šoli je kot prvi v Jugoslaviji razvil predmet Sociologija dela in ga predaval do leta 1964, ko je moral zaradi političnih pritiskov zapustiti tudi to delovno mesto. Vendar pa je bilo to njegovo delovanje odločilno za njegovo nadaljnjo profesionalno pot. Od filozofije se je dokončno preusmeril k sociologiji, še posebej k sociologiji dela.

Leta 1968 je dobil Fordovo štipendijo za študij v ZDA, kjer se je strokovno usposabljal na področju sociologije organizacije, pisal doktorat ter imel občasna predavanja na Columbii v New Yorku, v Ann Arborju in Berkeleyju.

Leta 1970 je doktoriral pri prof. Rudiju Supku na oddelku za sociologijo Filozofske fakultete v Zagrebu ter bil še istega leta izvoljen za docenta na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo, leta 1972 pa za izrednega profesorja. Tega leta je dobil tudi nagrado Sklada Borisa Kidriča za knjigo *Človek, delo in strukture*. Vendar je že leta 1975 kot eden od štirih sodelavcev fakultete moral zaradi politične intervencije prekiniti s

pedagoškim delom. Čeprav je bil sicer iskren privrženec ideje samoupravljanja, je bilo vendarle občutiti veliko nezaupanje politike. Kot raziskovalec je svoje delo nadaljeval na Inštitutu za sociologijo Univerze v Ljubljani. Po vnovični vključitvi v delo na FDV se je pedagoško osredotočil predvsem na sociologijo dela in magistrski študij Menedžmenta neprofitnih organizacij in raziskovalno deloval v okviru Centra za sociologijo lokalnih skupnosti in delovnih organizacij.

Izredno obsežna je bila tudi njegova širša profesionalna aktivnost tako na sociološkem kot tudi na širšem področju družbenega angažiranja. Glede na svoj študij v Beogradu je že zelo zgodaj vstopal v značilne filozofsko-sociološke razprave v skupini Praxis in v okviru korčulanske šole. Sodeloval je v razpravah z naslovom *Človek in sistem* v Zagrebu. Njegove aktivnosti v Mednarodnem meduniverzitetnem centru za podiplomske študije v Dubrovniku so pritegnile množico družboslovcev z vsega sveta. V okviru Slovenskega sociološkega društva in Jugoslovanskega sociološkega združenja se je močno angažiral še zlasti v pomembnih razpravah o vsem nepričnanem in prikrivanem v tedanjem družbenem in političnem sistemu.

Organiziral je vrsto mednarodnih srečanj, ki so zadevala teme s področja industrijske demokracije, samoupravljanja in sociologije organizacij, gostoval na številnih tujih in na skoraj vseh jugoslovanskih univerzah. Pomembno je njegovo povezovanje v mednarodne raziskovalne skupine. Ena takih, ki mu je utrla pot po svetu, je bila *Industrial Democracy*, kjer je srečal Franka A. Hellerja s Tavistock Institute of Human Relations, London, Petra Abel-Smitha z London School of Economics, Bernharda Wilperta z Berlin University of Technology in vrsto drugih iz Švedske in Nizozemske. Druga taka skupina je nastala okrog japonskega sociologa Akihira Ishikawe s Chuo University, Tokio, na temo delavske participacije v podjetjih Azije ter Vzhodne in Zahodne Evrope. Profesionalna in osebna vpetost v mednarodne raziskovalne skupine mu je odpirala vrata in ga nekoliko varovala pred pritiski domače politike.

Med njegove najpomembnejše profesionalne aktivnosti sodi tudi njegovo delovanje v okviru zveze International Sociological Association (ISA), kjer je povezoval dosežke in probleme širšega domačega okolja s splošnejšimi empiričnimi in teoretskimi obravnavami v mednarodnem merilu. Bil je soustanovitelj in prvi predsednik Research Committee ISA za participacijo, delavsko kontrolo in samoupravljanje ter član v Research Council ISA.

Bil je izredno plodovit pisec. Njegove znanstvene razprave so izhajala tako doma kot v uglednih mednarodnih družboslovnih revijah. Za izjemno mednarodno uveljavitev je prejel priznanje *ambasador Republike Slovenije v znanosti*. Njegova znanstvena dejavnost je dobila priznanje tudi s članstvom v SAZU.

Bil pa je zelo angažiran tudi v širšem družbeno-političnem dogajanju v

Sloveniji, vse od začetka, ko je pri Reviji 57 in Perspektivah uveljavljal svojo kritično misel. Kasneje se je angažiral tudi pri reševanju številnih konkretnih družbenih vprašanj, med drugim tudi kot član Državnega sveta. Kot zelo pomembno je štel tudi sodelovanje v Kraigherjevi komisiji v Beogradu, ki je predstavila poglobljeno analizo tedanje družbene krize v Jugoslaviji. Rusova liberalna odprtost ter intenzivna povezanost in angažiranost v jugoslovanskem in mednarodnem merilu pa seveda nikoli niso bile skladne z izključujočim nacionalizmom. Aktivno se je vključil v pisanje *pisateljske ustave* (dejansko celo bolj sociološke). Poudarjal je pomen *tretje poti* med antikapitalizmom in postsocializmom. V prepričanju, da je avtonomija posameznika ključna pridobitev moderne družbe, je zagovarjal univerzalni temeljni dohodek, vavčerje za visokošolski študij in privatizacijo javnih služb. Nasprotoval je lustraciji in bil oster kritik politične desnice in cerkve.

Vprašanja, ki se jih je loteval, so bila teoretsko utemeljena, hkrati pa jih je zelo inventivno »prevajal« (operacionaliziral) v uspešne raziskovalne instrumente. Značilno je, da je pri tem razkrival in izpostavljaj določene probleme in nakazoval smeri njihovega reševanja v času, ko jih naše družbeno okolje še ni prepoznavalo ali priznavalo. Tako je že leta 1970 razkrival, poleg priznane formalne organizacije, tudi sociološko značilno neformalno strukturo (klike v delovnih organizacijah) ter konflikte (štrajke), ki institucionalno niso bili pripoznani. Zavzemal se je za institucionalizacijo konfliktov, tako da bi se lahko razpletali na legitimen način in za to, da bi presegli razumevanje samoupravljanja kot sistema nekonfliktne participacije in harmonične socialne vključenosti. Značilno ciklično nihanje med stihijo in prisilo je pojasnjeval prav s tem, da na temeljni ravni družbenega dogajanja v Jugoslaviji nismo institucionalizirali konfliktov.

Rusovi sodelavci radi pripovedujejo o njegovi izredni sposobnosti konceptualiziranja banalnega, tako da postane le ta temelj dosti širšega razumevanja stvarnosti. Po eni strani je bil intelektualno povsem brezkompromisen, hkrati pa človeško zelo strpen učitelj. Pri svojem delovanju ni prenašal improviziranja ali nedela. Lahko bi rekli, da je bila zanj značilna popolna privrženost znanosti, svoji stroki in predmetu. Bil je erudit in izjemno karizmatičen govorec. A ob izrednem teoretičnem znanju, izkušnjah iz domačih in mednarodnih sodelovanj ter temeljitim razumevanjem družbene prakse doma in v svetu je bil prijazen in strpen sogovornik. Znal je prisluhniti tudi kot sodelavec in kot vodja projektov. Delo z njim je človeka oplemenitilo in strokovno utrdilo. V svinčenih časih je posebej pogum in moč avtonomnega družboslovnega mišljenja, ki kljubuje arbitrarnosti politike. V današnjem času specializacije in fragmentacije družboslovja pa je s svojim delom odpiral možnosti za celovit in sistematičen vpogled v družbeno dogajanje.

Čeprav se je dragi kolega od nas žal moral posloviti, bo v naših srcih še naprej ostal z nami – kolegi in učenci – z vsem, s čimer nas je obogatil, tako

s svojim znanjem kot tudi z etičnim poslanstvom, ki mu je bil tako strastno privržen. Hkrati pa nas je tudi zadolžil, še posebej fakulteto, sociološko društvo, pisce socioloških učbenikov in zgodovine sociologije, da bomo njegovo znanje in dosežke prenašali na mlajše generacije.

Zdravko Mlinar*

---

* Akademik zaslužni profesor dr. Zdravko Mlinar, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija.